

Sosiaali- ja terveysministeriö
Diaarinumero VN/8757/2024

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto Petteri Orpon hallituksen toimeenpanosuunnitelmasta kansallisen lapsistrategian toteuttamiseksi

YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen perustuvalla, parlamentaarisessa yhteistyössä valmistellulla kansallisella lapsistrategialla pyritään luomaan lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsi- ja perhemyönteinen Suomi. Lisäksi lapsistrategialla turvataan lapsia koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden tavoitteellinen ja johdonmukainen toteuttaminen. Kunkin hallituksen tehtävänä on laatia ja toteuttaa kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma strategian linjausten toteuttamiseksi omalle hallituskaudelleen.

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) ottaa tässä lausunnossa kantaa sekä Petteri Orpon hallituksen toimeenpanosuunnitelman sisältöön, että lapsistrategian menestyksekkään toimeenpanon edellytyksiin laajemmin.

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Pääministeri Orpon hallituksen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman ytimenä on kolme komiteamietinnöstä nousevaa strategian pääajatusta: 1) Strategialla luodaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi; 2) Lapsen oikeudet ja asema vakiinnutetaan johdonmukaisesti kaikessa poliittisessa ja tosiasiallisessa toiminnassa ja 3) Haavoittuvassa asemassa olevien lasten asema turvataan ja heidän tarpeensa tunnistetaan paremmin. Toimenpidesuunnitelma on valmisteltu virkamiesvalmistelussa eri hallinnonalojen kanssa. Kukin ministeriö vastaa suunnitelman toimenpiteistä omalla hallinnonalallaan. Toimenpiteet toteutetaan pääosin virkatyönä.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lapsistrategialle ei ole kuluvalle hallituskaudella annettu sen tavoitteiden toimeenpanon edellyttämää painoarvoa

YK:n lapsen oikeuksien komitea kiinnitti jo vuonna 2011 huomiota siihen, että Suomesta puuttui kattava lapsipolitiikan koordinaatio ja suunnitelma lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa varten. Tätä tarvetta täyttämään laadittiin lopulta vuonna 2021 parlamentaarisessa yhteistyössä kansallinen

lapsistrategia. Lapsistrategian tarkoitus on turvata lapsia koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden tavoitteellinen ja johdonmukainen toteuttaminen yli hallituskausien. 1.9.2022 perustettiin lapsistrategiayksikkö¹, jonka tehtävä on toimintasuunnitelmien kautta edistää poikkihallinnollisesti lapsistrategian toimeenpanoa. Yksikön keskeisiksi tehtäviksi nimettiin lapsistrategian lapsioikeusverkoston työn koordinointi ja parlamentaarisen yhteyden varmistaminen, lapsistrategian toimeenpano, seuranta ja raportointi sekä eurooppalaisen lapsitakuun koordinaatio ja seuranta.

Lastensuojelun Keskusliitto on huolissaan siitä, että lapsistrategia ei nimestään huolimatta ole tällä hallituskaudella ollut lapsipolitiikkaa ja lapsen oikeuksien toimeenpanoa ohjaava dokumentti. Hallitusohjelmaa ei ole tarkasteltu lapsistrategian tavoitteita vasten eikä sen lapsivaikutuksia ole kokonaisuutena arvioitu. Hallitusohjelma ja sen toimeenpano on päinvastoin paikoin jopa ristiriidassa lapsistrategian tavoitteiden kanssa, mikä asettaa esimerkiksi toimenpidesuunnitelman toimenpiteen 28 lapsivaikutusten arvioinnista surulliseen valoon.

Lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaan on koottu paljon sinänsä hyviä tavoitteita, mutta lapsen oikeuksien ja lapsistrategian tavoitteiden toteutumisen vaarantavat hallituksen päätökset on sivuutettu. Esimerkiksi toimenpide 22 talousosaamisen vahvistamisesta on tietysti sinänsä tärkeä, mutta hallitusohjelman sosiaaliturvaleikkaukset huomioiden on silmiinpistävä, että se on myös ainoa toimenpide kohdassa Perheiden riittävä toimeentulo. Toimeenpanosuunnitelmasta ei käy ilmi, millaisin konkreettisin toimin EU:n lapsitakuuta on tällä hallituskaudella tarkoitus edistää.

Suunnitelmaan on myös kirjattu, että toimeenpano kytketään YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle kesäkuussa 2023 antamiin suosituksiin, mutta edes kaikkien kiireellisenä annettujen suositusten osalta ei suunnitelmassa esitetä toimenpiteitä.

Lastensuojelun Keskusliitto katsoo, että hallituksen tehdessä mittavia sopeutustoimia on lapsi- ja perhepolitiikan kansallinen kokonaiskoordinaatio aiempaakin tärkeämpää. Keskusliitto on erittäin huolissaan siitä, että tällainen koordinaatio ja kokonaiskuva puuttuu lapsistrategian olemassaolosta huolimatta edelleen.

Lapsistrategian tavoitteiden saavuttaminen edellyttää jatkuvuutta ja eri toimijoiden sitouttamista

Lapsistrategian tavoitteet voivat toteutua vain, jos sen jatkuvuus turvataan. Parlamentaarisen yhteyden varmistaminen on nimetty lapsistrategiaryhmän tehtäväksi, mutta tälle ei suunnitelmassa kuvata minkäänlaista rakennetta. Keskusliitto huomauttaa, ettei esimerkiksi eduskunnan Lapsen puolesta -ryhmä tarkoituksensa, toimintatapansa ja mandaattinsa vuoksi voi täyttää tätä tarvetta.

Järjestöillä ja niiden vaikuttamistyöllä oli suuri merkitys siinä, että lapsistrategia päätettiin laatia. Kansalaisyhteiskunnalla on Suomessa myös merkittävä rooli lapsen oikeuksien edistämisessä niin lasten ja perheiden arjen asiantuntijoina, palveluntuottajina kuin lasten ja nuorten oman toiminnan areenoina. On tärkeää, että kansalaisyhteiskunnan asiantuntemus on mukana lapsistrategian seurannassa ja

¹ <https://stm.fi/-/suomeen-perustetaan-kansallinen-lapsistrategiayksikko>

toimeenpanon valmistelussa ja että järjestöjen työ lapsistrategian tavoitteiden toteutumiseksi tunnustetaan. Muutoin on vaarana, että yhtäältä kokonaiskuva hapertuu ja toisaalta vähäisiä resursseja käytetään päällekkäiseen työhön.

Järjestöt ovat aiemmin osallistuneet vahvasti lapsistrategian seurantaan ja osaltaan myös sen tavoitteiden toimeenpanoon. Seurannan rakenteet ovat matkan varrella vaihdelleet. Tällä hetkellä lapsiasianeuvottelukunnan yhteyteen on nimetty lapsistrategian ja lapsiasiavaltuutetun yhteisesti puheenjohtama verkostotyöryhmä, jonka kausi jatkuu 30.11.2024 asti. Työryhmän tarkoitus on tukea lapsistrategian pitkäjänteistä kehittämistä. Ryhmää ei kuitenkaan ole tietääksemme vuoden 2022 jälkeen kutsuttu koolle eikä se ole osallistunut toimenpidesuunnitelman valmisteluun. Pidämme tärkeänä, että olemassa olevaa seurantarakennetta hyödynnetään ja että nyt päättyvän kauden jälkeen nimetään vastaava seurantaelin.

Toimeenpanosuunnitelma on monista hyvistä kirjauksista huolimatta sirpaleinen ja lapsi- ja perhepolitiikan kokonaisuudesta irrallinen

Toimeenpanosuunnitelmaan on koottu sekä ministeriöiden vastuulla olevia toimenpiteitä, että lapsistrategiaryhmän vastuulla olevia toimenpiteitä. Toimeenpanosuunnitelman muusta hallitusohjelmasta hieman irrallisen luonteen vuoksi toimenpiteet eivät melko suuresta määrästä huolimatta juuri keskustele ajankohtaisten lapsi- ja perhepoliittisten kysymysten kanssa – esimerkiksi lastensuojelu on toimenpidesuunnitelmassa melko näkymätön.

Toimenpiteiden kohdallisuuden arviointia kokonaisuutena hankaloittaa se, että ne ovat osin vielä vasta tavoitetasolla kirjattuja (esimerkiksi tp 13 varhaiskasvatuksen palveluohjauksen kehittämisestä). Koska toimenpiteille varatuista resursseista ei ole kovin tarkkaa tietoa, ei myöskään niiden mahdollinen mittakaava tai resurssien jakautuminen eri toimenpiteiden välille avaudu. Toimeenpanosuunnitelmassa mainitaan myös mm. STEA-rahoitteiset toiminnot. STEA-rahoitukseen kohdistuvien leikkausten vuoksi on kuitenkin epäselvää, missä määrin STEA-rahoituksella voidaan tukea lapsistrategian tavoitteiden toimeenpanoa.

Lapsistrategiaryhmän vastuulla olevien toimenpiteiden osalta Lastensuojelun Keskusliitto toistaa jo aiemmin esittämänsä huolen lapsistrategiaryhmän melko vaatimattomista resursseista sille asetettuihin tavoitteisiin ja tehtäviin nähden – resurssit ovat pienet jo ilman mahdollisia ad hoc -tehtäviä. Lastensuojelun Keskusliitto pitää ensiarvoisen tärkeänä, että toimintasuunnitelma ja toimeenpanoon varatut resurssit suunnataan ensisijaisesti lapsistrategiayksikölle määriteltyihin tehtäviin.

Toimenpiteiden suhde muiden toimijoiden työhön jää paikoin epäselväksi, esimerkiksi toimenpiteen 31 kohdalla ei huomioida kansallista lapsen oikeuksien viestintästrategiaa ja kansallista lapsen oikeuksien viestintäverkostoa. Päällekkäisyyttä on syytä välttää. Keskusliitto kiinnittää huomiota toimeenpanosuunnitelmassa esitettyyn arvioon lapsen oikeuksia koskevan tietämyksen vahvistumisesta ja ehdottaa, että lapsistrategiassa seurataan säännöllisesti lapsen oikeuksien tunnettuuden kehittymistä erityisesti niiden kohderyhmien osalta, joille viestimiseen on lapsistrategian toimenpitein panostettu.

Huolimatta kokonaisuutta koskevista kriittisistä kommenteista Lastensuojelun Keskusliitto pitää useita ohjelmaan kirjattuja toimenpiteitä sinänsä tärkeinä, kuten adoptio-oppaan päivittämistä (tp 11), lapsiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn kokonaisuutta (tp 6), verkkokoulutusta häirinnän ja syrjinnän vaikutuksista ja niiden ennaltaehkäisystä (tp 1) sekä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämistä (tp 15). Keskusliitto pitää myös erittäin tärkeänä jo edellisellä toimeenpanokaudella tuotetun verkkokoulutuskokonaisuuden edelleen kehittämistä ja erityisesti markkinointia, jotta se otetaan osaksi esimerkiksi kuntien ja hyvinvointialueiden henkilöstön täydennyskoulutuksia.

Lastensuojelun Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että lasten osallisuuden ja lasten kuulemisen tehostamista eri hallinnonaloilla koskevan toimenpiteen (tp 34) kohdalla on nimetty vain yksittäisten ministeriöiden toimenpiteitä. Keskusliitto kysyy, miten lapsistrategiaryhmä tukee tai vahvistaa tämän tavoitteen toteutumista eri hallinnonaloilla ja siten varmistaa, ettei lasten oikeus tulla kuulluksi jää riippuvaiseksi yksittäisten ministeriöiden yksittäisistä toimenpiteistä. Aiemmalla toimeenpanokaudella lapsilla ja nuorilla oli myös mahdollisuus vaikuttaa lapsistrategian toimenpiteiden valintaan. Lastensuojelun Keskusliitto kannustaa edistämään lasten osallisuutta lapsistrategian toimeenpanossa myös jatkossa.

Lopuksi

Lastensuojelun Keskusliitto pitää lapsistrategiaa äärimmäisen tärkeänä työkaluna lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanossa ja seurannassa sekä lapsi- ja perhepolitiikan kansallisessa koordinaatiossa ja kehittämisessä. On tärkeää, että lapsistrategiaryhmän toiminnasta tulee vahvaa ja vaikuttavaa. Lapsistrategia tulee tunnistaa ja tunnustaa koko valtioneuvoston tasolla toimijaksi, joka vahvistaa ja tukee valtioneuvoston eri toimijoiden ja ministeriöiden toimia lapsen oikeuksien ja osallisuuden edistämiseksi. On tärkeää, että kaikki ministeriöt sitoutuvat lapsistrategian toimeenpanoon. Lastensuojelun Keskusliitto vetoaa siksi hallitukseen, että se paitsi vahvistaa lapsistrategian toimeenpanoa, myös turvaa osaltaan strategian toimeenpanon jatkuvuuden niin parlamentaarisen yhteistyön kuin kansalaisyhteiskunnan kanssa käytävän dialogin keinoin.

Sirpaleinen ja poukkoileva lapsipolitiikka ei edistä lapsen oikeuksia eikä se tarjoa alalla toimiville tukea vaatimaan työhönsä. Se ei ole myöskään niukkenevien resurssien järkevää käyttöä. Lasten hyvinvointi on aikuisista ja aikuisten päätöksistä riippuvaista – ja koko yhteiskunnan tulevaisuus riippuu siitä, kuinka lasten hyvinvoinnista huolehtimisessa onnistutaan.